

ДИГИТАЛНИ КОМПАС ЗА РОДИТЕЉЕ

ДИГИТАЛНА ПИСМЕНОСТ

Република Србија
МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ

Република Србија
Министарство информисања
и телекомуникација

Centar za obrazovne politike
Centre for Education Policy

Yettel.

unicef
za svako dete

ДИГИТАЛНИ
КОМПАС
ЗА РОДИТЕЉЕ

Дигитална писменост

Издавач:

Центар за образовне политике, Београд

Ауторка:

др Добринка Кузмановић

Дизајн:

Ивана Зорановић

Београд, 2025.

Ставови и мишљења изнети у публикацији не одражавају нужно ставове и мишљења УНИЦЕФ-а.

ДА ЛИ СУ ДАНАШЊА ДЕЦА ДИГИТАЛНО ПИСМЕНА?	6
ШТА, ЗАПРАВО, ЗНАЧИ БИТИ ДИГИТАЛНО ПИСМЕН?.....	8
Информације и подаци у дигиталном окружењу.....	9
<i>Како можете да подржите развој информационе писмености код детета?</i>	9
Комуникација и сарадња у дигиталном окружењу.....	10
<i>Шта је онлајн бонтон? .....</i>	10
<i>Шта је дигитални идентитет? .....</i>	11
Креирање дигиталног садржаја.....	12
<i>Како родитељи могу да подстичу код деце креирање дигиталног садржаја? .</i>	12
Безбедност у дигиталном окружењу	13
<i>Шта значи понашати се безбедно у дигиталном окружењу? .....</i>	13
<i>Шта је родитељска контрола? .....</i>	14
<i>Шта је анксиозност дигиталног родитељства?.....</i>	15
Решавање проблема у дигиталном окружењу	16
ДА ЛИ ЈЕ ДИГИТАЛНА ПИСМЕНОСТ ПОВЕЗАНА СА ТРАДИЦИОНАЛНОМ ПИСМЕНОШЋУ?	18
КАДА ЈЕ ПРАВО ВРЕМЕ ЗА ДИГИТАЛНО ОПИСМЕЊАВАЊЕ ДЕТЕТА?	19
РАЗВОЈ МОЗГА У РАНОЈ АДОЛЕСЦЕНЦИЈИ И ДИГИТАЛНА ПИСМЕНОСТ?.....	20
ДИГИТАЛНИ КОМПАС ЗА ДИГИТАЛНУ ПИСМЕНОСТ: ЈЕДАН ПОЈАМ – ЈЕДАН САВЕТ	22
РЕСУРСИ	26

Публикација **Дигитална писменост** намењена је родитељима/другим законским заступницима деце старијег основношколског узраста, као и свима који су укључени у њихово васпитање и образовање. Ово је прва публикација у оквиру едиције **Дигитални компас за родитеље**, којом желимо да подржимо родитеље у суочавању са изазовима дигиталног родитељства, оснажујући их да буду компетентни и самопоуздани савезници своје деце у сналажењу у дигиталном простору.

ДА ЛИ СУ ДАНАШЊА ДЕЦА ДИГИТАЛНО ПИСМЕНА?

Алфа генерација, чији су најстарији припадници рођени 2010. године – исте године када су се појавили iPad и Инстаграм – дошла је у контакт са дигиталном технологијом пре него што је могла да препозна сопствено лице у огледалу, изговори прву реч, направи први корак и држи мобилни телефон у једној руци.

Данашњи родитељи, иако су и сами одрастали у дигиталном свету, неретко су изненађени интуитивношћу и лакоћом с којом деца рукују дигиталним уређајима, због чега су склони да прецењују њихову дигиталну писменост. С друге стране, деца су склона да потцењују дигиталну писменост својих родитеља и наставника, сматрајући их мање вештим у дигиталном окружењу.

Бројна научна истраживања показују да већина деце старијег основношколског узраста није довољно

дигитално писмена за **безбедно, одговорно, креативно и смислено** коришћење дигиталних технологија. Иако одрастају уз „паметне сатове” и „паметне телефоне”, живе у „паметним кућама” и „паметним градовима”, деца су подложна онлајн преварама и ризичном понашању!

Мит о напредним дигиталним вештинама?

Према налазима међународног истраживања **ICILS**, две трећине ученика из Србије, на крају обавезног образовања, не поседује дигиталне компетенције неопходне за самостално, сигурно и критичко коришћење дигиталних технологија, у школи и ван ње.

(IEA, 2024)

Међународна студија **ICILS** (енгл. International Computer and Information Literacy Study) показује да од првог циклуса (2013. године) до последњег (2023. године), у којем је Србија први пут учествовала, **ниједна од земаља није забележила напредак у дигиталној писмености ученика!**

Овај налаз нам говори да деца не стичу одговарајуће дигиталне компетенције кроз свакодневно коришћење дигиталних уређаја за комуникацију и забаву, и да није пресудно колико често користе технологију, већ у које сврхе је користе! **Квалитет времена испред екрана важнији је од количине времена.**

Дигитална писменост, као једна од кључних образовних компетенција, укључена је у наставне програме на свим нивоима образовања, како у нашем, тако и у већини других образовних система.

Да бисте, као родитељ, могли да подржите дете у паметном коришћењу дигиталних уређаја, неопходно је да континуирано унапређујете властиту дигиталну писменост!

ШТА, ЗАПРАВО, ЗНАЧИ БИТИ ДИГИТАЛНО ПИСМЕН?

Према традиционалном схватању, бити писмен значи поседовати вештине читања, писања и рачунања (до пре 2 века, већина људи у свету није била писмена). Данас писменост, укључујући и **дигиталну**, обухвата много више – **знање и вештине** неопходне за решавање проблема у дигиталном окружењу, као и **ставове и вредности** које омогућавају етичко и одговорно коришћење технологије, уз бригу о сопственој и туђој добробити.

Према најпознатијем и најшире прихваћеном **Европском оквиру дигиталних компетенција (скр. DigComp)**, који је више пута ревидиран, а преведен је и на српски језик, дигиталне компетенције сврстане су у пет главних области компетенција (компетентност се данас изједначава са писменошћу).

ИНФОРМАЦИЈЕ И ПОДАЦИ У ДИГИТАЛНОМ ОКРУЖЕЊУ

Човечанство је одувек имало проблем са информацијама. У прошлости су оне биле тешко доступне, данас су „на дохват руке”, штавише „преплављени” смо информацијама на интернету, али није лако проценити њихову тачност и поузданост.

Ако се одрасли тешко сналазе у свету медијских манипулација, сензационализма, „спиновања”, „ботова”, лажних вести и „кликбејт” наслова, за децу је то још већи изазов!

Изазови са информацијама?

Само 16% ученика широм света, узраста 14 година, успело је да препозна **бар један од четири кључна показатеља** који указују на то да информације на веб-страници могу бити непоуздане.

Само 4% ученика успело је да препозна **две ствари које могу да ураде** како би проверили да ли је веб-страница поуздан извор информација.

(IEA, 2024)

Информациона писменост је компас за сналажење у свету дигиталних информација.

КАКО МОЖЕТЕ ДА ПОДРЖИТЕ РАЗВОЈ ИНФОРМАЦИОНЕ ПИСМЕНОСТИ КОД ДЕТЕТА?

- Разговарајте с дететом о томе како може да **препозна поуздане онлајн изворе** (нпр. званичне веб-сајтове, научне портале, непристрасне медије);
- Поделите **своја искуства у проналажењу и процењивању информација** на интернету, укључујући и ситуације када сте били доведени у заблуду или сте додатно истраживали како бисте дошли до тачних информација;
- Пронађите примере **„кликбејт” наслова** (наслови осмишљени да привуку пажњу читалаца, иза којих стоје нетачне или баналне информације) и **лажних вести** и заједно их анализирајте;
- Подстичите дете да поставља питања: **Ко је аутор** (да ли је стручњак у одговарајућој области)? **Које изворе је аутор користио** (да ли су они научно засновани, доступни, проверљиви, ажурни)? **Да ли је садржај објективан или**

КОМУНИКАЦИЈА И САРАДЊА У ДИГИТАЛНОМ ОКРУЖЕЊУ

пристрасан (да ли је то чињеница или нечије мишљење)? **Где је садржај објављен** (на веб-сајтовима позданих медија, академских и стручних организација, владиних и јавних институција, друштвеним мрежама или на непознатим и сумњивим веб-сајтовима)? **Какву реакцију је аутор желео да изазове код читаоца/гледаоца?** (збуњеност, узнемиреност, љутњу, заинтересованост, поверење)? **Зашто је садржај објављен, с којим циљем** (рекламирање, плаћено оглашавање или намерно пласирање лажних информација и манипулисање јавношћу)?

Развијајте код детета **навике преиспитивања и критички однос** према свему што чује и види, не само у дигиталном окружењу, већ и изван њега;

Охрабрујте га да **се служи различитим изворима информација**, уместо да „робује” истим веб-сајтовима и/или мрежама;

Подстичите дете да користи **алате за проверу чињеница и пријаву потенцијално лажних вести** (нпр. на српском језику [FakeNews tragač](#), на енглеском: [Snopes](#), [FactCheck.org](#), [SEE Check](#)), **ослањајући се на знање, логичко закључивање и помоћ одраслих.**

Припадници Алфа генерације знатно чешће користе дигиталне алате за комуникацију и забаву, него за тимски рад и сарадничко решавање проблема. Најважнији аспекти онлајн комуникације и сарадње јесу: **поштовање онлајн бонтона и одговорно управљање властитим дигиталним идентитетом.**

ШТА ЈЕ ОНЛАЈН БОНТОН?

Онлајн бонтон представља скуп правила одговорног и пристојног понашања на интернету.

Родитељи могу да помогну свом детету да усвоји правила онлајн бонтона тако што ће га учити и подстицати да:

користи пристојан речник, без увредљивих коментара и говора мржње, како у комуникацији уживо, тако и у онлајн простору;

поштује туђу приватност и дели личне податке само уз дозволу власника;

поштује правила понашања на друштвеним мрежама (нпр. не креира лични профил у узрасту млађем од прописаног);

не шири непроверене и лажне информације, спам поруке или рекламе и да пријављује недозвољен и штетан садржај на интернету;

не доноси исхитрене одлуке, због којих ће се можда касније кајати, већ да управља својим емоцијама и преузима одговорност за понашање на интернету;

размишља о дугорочним последицама свог понашања и како оно може утицати на њега самог и особе из његовог окружења.

ШТА ЈЕ ДИГИТАЛНИ ИДЕНТИТЕТ?

Дигитални (онлајн) идентитет је слика коју градимо о себи на основу информација које делимо с другима на интернету.

Разговарајте с дететом о томе да у дигиталном свету други формирају слику о њему на основу садржаја профила на друштвеним мрежама, „лајкова“, „статуса“, коментара, „пријатеља“, група у које је укључено, веб-страница које по-

сећују, активности које прати и у којима учествује...

Имајте на уму да приликом дељења информација на интернету, деца често нису свесна како то може утицати на њихов свакодневни живот изван дигиталног окружења, било у садашњости или у будућности.

Подстичите дете да, **пре него што објави било шта о себи или другима на интернету**, застане и постави себи следећа питања: Шта објављујем? Зашто? Ко ће то моћи да види? Да ли својом објавом могу некога да повредим? Како ће реаговати особе на које се ово односи? Како бих се ја осећао/ла да други објаве ово о мени? Да ли ми се свиђа да ме по томе други процењују? Шта се може десити ако ово објавим? Како ће реаговати моји родитељи, наставници, другари? Шта ћу мислити о овоме за неколико година (да ли ће ме можда бити стид)?

КРЕИРАЊЕ ДИГИТАЛНОГ САДРЖАЈА

Већина деце проводи време на интернету гледајући садржаје које су други креирали – као „пасивни конзументи”, док ретко користе технологију за сопствено стваралаштво.

Креирање садржаја представља најзахтевнији когнитивни задатак за Ваше дете, јер изискује сложеније когнитивне процесе (разумевање, анализу, процењивање), примену различитих дигиталних компетенција и дигиталних алата.

КАКО РОДИТЕЉИ МОГУ ДА ПОДСТИЧУ КОД ДЕЦЕ КРЕИРАЊЕ ДИГИТАЛНОГ САДРЖАЈА?

- Помозите детету да открије своја интересовања и усмерите га ка активностима које њега лично инспиришу – било да је у питању програмирање, писање блогова, снимање видеа, стварање музике итд;
- Охрабрујте га да буде креативно и истражује различите формате (нпр. подкаст, анимације, интерактивне презентације, дигитално цртање итд.);

Пружите подршку детету у проналажењу и коришћењу (бесплатних) дигиталних алата за креирање и дељење дигиталних садржаја (нпр. [Scratch](#) – дигиталне приче, игре и анимације, [Storyjumper](#) – приче, [Pixton](#) – стрипови, [Powtoon](#) – анимирани видео-записи, [Prezi](#) – презентације, [Magisto](#) – филмови, [Classtools](#) – игре, квизови, [Testmoz](#) – квизови и др.);

Подстичите дете да ваншколске активности повезује са школским и сарађује са вршњацима посредством дигиталних алата (нпр. [Google Drive](#), [Flockdraw](#), [Slack](#), [Padlet](#), [Linolt](#) и др.);

Разговарајте о значају поштовања ауторских права и лиценци приликом креирања сопственог и преузимања туђег садржаја, пронађите платформе за бесплатно преузимање фотографија (нпр. [Pixabay](#), [StockSnap.io](#), [Freelimages](#)) и музике (нпр. [Free Music Archive](#), [Audionautix](#), [Incompetech](#)).

„Паметни уређаји” се користе на паметан начин када нам служе као алати за креирање и учење!

БЕЗБЕДНОСТ У ДИГИТАЛНОМ ОКРУЖЕЊУ

Безбедно понашање на интернету један је од кључних аспеката дигиталне писмености. Деца често нису свесна да својим поступцима, као што су дељење личних података, посећивање веб-сајтова намењених одраслима, ширење штетног садржаја или комуникација са непознатим особама, могу угрозити своју и туђу безбедност – како у дигиталном, тако и у извандигиталном окружењу.

Размислите о томе колико често, дељењем информација на интернету/ друштвеним мрежама, несвесно угрожавате безбедност свог детета.

ШТА ЗНАЧИ ПОНАШАТИ СЕ БЕЗБЕДНО У ДИГИТАЛНОМ ОКРУЖЕЊУ?

Безбедно понашање у дигиталном окружењу подразумева предузимање мера за заштиту:

дигиталних уређаја – постављање јаких и јединствених лозинки за

сваки налог или апликацију, коришћење антивирус програма и других техничких мера заштите;

личних података и приватности – упознавање са *политиком приватности* апликација и платформи које користимо, прилагођавање подешавања приватности, ограничавање приступа подацима које не желимо да делимо;

здравља и добробити – управљање временом проведеним испред екрана, бирање садржаја, платформи и апликација примерених узрасту детета, блокирање штетних садржаја, познавање начина реаговања у случају дигиталног насиља итд.;

животне средине – развијање свести о штетном утицају технологије на околину (потрошња енергије, загађење, електронски отпад) и одговорно коришћењу природних ресурса.

Још неколико мера које могу помоћи Вама и Вашем детету да (п)останете безбедни у дигиталном свету:

користите веб-прегледаче и веб-претраживаче који штите приватност корисника (нпр. веб-прегледачи Mozilla Firefox и Google Chrome нуде заштиту од

праћења активности на веб-сајтовима у циљу оглашавања, блокирање реклама и потенцијално опасних веб-страница, приватно прегледање током којег нема чувања колачића и историје претраживања; помоћу веб-претраживача [DuckDuckGo](#) и [StartPage](#) можете да претражујете интернет без праћења ваших активности или складиштења личних података);

искључите **локацију уређаја** (нпр. мобилног телефона) или подесите да апликације и сервиси могу да приступе вашој локацији само док их користите;

инсталирајте **додатке** (екстензије) **за приватност** (нпр. блокаторе огласа и нежељених веб-тракера (програма за праћење корисника), чиме се предупредује циљано оглашавање, затим, додатке који осигуравају да се веб-сајтови учитавају преко сигурног **https** протокола итд.);

прихватајте **само неопходне колачиће**, подесите у веб-прегледачу аутоматско брисање колачића;

проверите **којим подацима могу да приступе апликације које користите** (неке апликације тра-

же приступ нашим контактима и галерији), промените дозволе;

информишите се **о узрасним ограничењима** за коришћење видео-игара, платформи и апликација, **оценама и коментари-ма** стручњака и родитеља (нпр. [Common Sense](#), [PEGI](#))

користите **алате за родитељску контролу**.

ШТА ЈЕ РОДИТЕЉСКА КОНТРОЛА?

Родитељска контрола односи се на техничке мере заштите које родитељима омогућавају да надгледају, ограничавају и управљају начином на који њихова деца користе дигиталне уређаје.

Родитељска контрола омогућава: блокирање непримерених веб-сајтова, ограничавање времена испред екрана, контролу преузимања садржаја или апликација, блокирање контаката, праћење веб-страница које дете посећује и његове локације у реалном времену, слање обавештења родитељима када дете жели да приступи блокираном садржају итд. Може се подесити на: ● оперативним системима (нпр. Windows, macOS, Android и iOS), ● веб-прегледачима (нпр. Chrome, Firefox

и Edge), ● апликацијама и платформама (нпр. Snapchat и TikTok), а постоје и ● посебне апликације за родитељску контролу (нпр. Google Family Link – може се бесплатно преузети из Google Play продавнице, за Андроид уређаје и App Store, за iPhone и iPad уређаје).

Као што сте можда и сами искусили, што су деца старија, то је родитељска контрола мање ефикасна и смислена, поготову ако родитељи не поседују одговарајуће дигиталне вештине. На интернету се лако могу пронаћи упутства за искључивање родитељске контроле. Зато је смисленије примењивати социјалну медијацију (отворени разговор, подршка, правила) и развијати дигиталну писменост. Ако одлучите да користите ову меру заштите, обавезно прво разговарајте с дететом о разлозима, реците му да је Ваш крајњи циљ да му помогнете да остане безбедно и сигурно на интернету.

ШТА ЈЕ АНКСИОЗНОСТ ДИГИТАЛНОГ РОДИТЕЉСТВА?

Анксиозност дигиталног родитељства односи се на претерану бригу родитеља у вези са последицама коришћења дигиталне технологије по дете. Извесна доза забринутости је природна, па чак и корисна, али **претерана брига може имати за последицу доношење одлука заснованих на страху, уместо на чињеницама и дететовим потребама.**

Да ли и Ви:

- ▶ Осећате да сте преплављени сталним технолошким променама?
- ▶ Претерано ограничавате приступ технологији и постављате детету строга правила коришћења интернета?
- ▶ Покушавате да контролишете дете, проверавате његове уређаје и налоге на друштвеним мрежама?
- ▶ Избежавате важне разговоре с дететом о дигиталној безбедности због личног осећања несигурности?
- ▶ Имате проблем са прилагођавањем правила узрасту и развојним потребама детета (нпр. потреба за већом самосталношћу)?

Ако сте на већину питања одговорили потврдно, имајте на уму да родитељска анксиозност може довести до губитка поверења између Вас и детета, слабије развијених дигиталних вештина и неотпорности детета на онлајн изазове.

Уместо претераног ограничавања и забрана омогућите детету да учествује у доношењу породичних правила о здравом коришћењу интернета.

Како Ваше дете расте, Ваша улога дигиталног ментора прераста у улогу дигиталног савезника. Немојте се осећати лоше уколико дете зна више од Вас о дигиталном свету, већ учите с њим и од њега.

У стицању дигиталне писмености кључну улогу, поред родитеља, има формално образовање. Дигитална писменост представља и предметну и међупредметну компетенцију, што значи да се развија кроз наставу Информатике и рачунарства, али и кроз друге наставне предмете.

Образовање и подршка су кључни алати за разумевање и управљање ризицима на интернету!

РЕШАВАЊЕ ПРОБЛЕМА У ДИГИТАЛНОМ ОКРУЖЕЊУ

Последња област дигиталне компетенције односи се на решавање проблема који се могу појавити приликом коришћења дигиталних уређаја.

Ваше дете је дигитално писмено ако је у стању да:

- **препозна и реши техничке проблеме** (нпр. уколико не може да приступи онлајн учионици, уме да рестартује рачунар, провери интернет везу или контактира техничку подршку);
- **освести сопствене потребе и начине на које му технологија може пружити решења** (нпр. користи апликације за учење страног језика и сарадњу са вршњацима, како би лакше савладало школске задатке);
- **користи технологију на иновативан и креативан начин** (нпр. за креирање анимација или филмова);

зна које дигиталне компетенције треба да унапреди, зна шта не зна (нпр. да му је потребна помоћ у коришћењу новог софтвера).

Приликом суочавања са проблемима у дигиталном окружењу, деца и млади из Србије најчешће се обраћају за помоћ својим вршњацима, а знатно ређе одраслима.

ДА ЛИ ЈЕ ДИГИТАЛНА ПИСМЕНОСТ ПОВЕЗАНА СА ТРАДИЦИОНАЛНОМ ПИСМЕНОШЋУ?

Традиционална писменост представља нужан предуслов за развој дигиталне писмености!

Без обзира на то да ли читамо са папира или екрана, писменост нам омогућава да претражујемо, чувамо, анализирамо и критички процењујемо информације из различитих извора.

Што више дете чита, то ће бити успешније у разумевању прочитаног – вештини која је кључна за учење и развој различитих врста писмености: читалачке, математичке, научне, финансијске, дигиталне итд.

Приликом процењивања ваљаности и поузданости информација на интернету, најважнији савезници Вашег

детета јесу: **знање о свету и разумевање начина на који се учи!**

Према резултатима ICILS истраживања, постигнуће ученика на тесту дигиталне писмености значајно је повезано са бројем књига у кући и образовањем родитеља.

(IEA, 2025)

КАДА ЈЕ ПРАВО ВРЕМЕ ЗА ДИГИТАЛНО ОПИСМЕЊАВАЊЕ ДЕТЕТА?

Дигитално описмењавање треба да започне **пре него што дете „за-корачи” у дигитални простор**. Уколико сматрате да Ваше дете још увек није спремно да разуме компликована правила безбедног оријентисања у дигиталном простору, размислите да ли је спремно за самостално коришћење алата и платформи на интернету.

Приликом доношења одлука о употреби дигиталних уређаја руководите се развојним потребама и узрастом детета.

Деца старијег основношколског узраста могу да стекну солидне вештине дигиталне писмености. У овом узрасту, мозак је изузетно пластичан и подложен спољашњим утицајима, што

значи да дете брзо учи и прилагођава се новим искуствима.

У узрасту око 11 година, дешавају се значајне промене на когнитивном плану, јер деца постају способна за **апстрактно мишљење**, па самим тим и за решавање сложенијих проблема и доношење моралних одлука. Способност апстрактног мишљења омогућава им да се одвоје од конкретног и реалног искуства и да разматрају могуће исходе (нпр. Шта би било кад би било...?).

Током ране адолесценције, деца боље разумеју ризике на интернету, али су и склонија ризичном понашању.

РАЗВОЈ МОЗГА У РАНОЈ АДОЛЕСЦЕНЦИЈИ И ДИГИТАЛНА ПИСМЕНОСТ?

У раној адолесценцији мозак се развија интензивно, али неравномерно. Делови мозга задужени за доживљавање емоција и импулсивно понашање у овом узрасту достижу зрелост, с друге стране, делови одговорни за планирање, доношење одлука, самоконтролу и процену последица настављају да се развијају. „Социјални мозак“, који омогућава Вашем детету да размишља о другима, саосећа са њима и понаша се на друштвено пожељан начин, још увек сазрева.

Ове промене у структури и функцији мозга утичу и на понашање на интернету: адолесценти су склонији излагању ризицима, испробавању новог и непознатог и имају јаку потребу да буду прихваћени од стране вршњака. Истраживања доследно показују да је

дигитално насиље најзаступљеније међу ученицима седмог и осмог разреда основне школе.

Имајући у виду описане развојне промене карактеристичне за старији основношколски узраст:

- Немојте се изненадити ако Ваше дете, иако интелектуално на нивоу одрасле особе, емотивно реагује као трогодишњак – импулсивно и непромишљено;
- Разговарајте о ризицима на интернету и помозите детету да предвиди последице сопствених поступака;
- Подстичите га да развија емпатију и узима у обзир осећања и потребе других;

Охрабрујте га да гради здраве односе изван дигиталног окружења, поставља границе и препознаје ризичне изазове на које га подстичу вршњаци;

Покажите детету да разумете његову потребу да истражује ново и непознато;

Будите стрпљиви и подржите дете у развијању самоконтроле;

Водите отворене разговоре о сигурном коришћењу интернета и последицама непромишљених одлука;

Будите укључени у дигитални живот детета, али поштујте његову приватност.

Први корак ка дигиталној писмености јесте спремност родитеља и других одраслих да уче, прилагођавају се и граде савезништво с децом, како би заједно превазилазили изазове у дигиталном свету.

ДИГИТАЛНИ КОМПАС ЗА ДИГИТАЛНУ ПИСМЕНОСТ: ЈЕДАН ПОЈАМ – ЈЕДАН САВЕТ

Дигитална добробит: коришћење технологије на начин који подржава психо-физичку добробит детета и смањује ризик од прекомерне или проблематичне употребе.

Подржите дете у успостављању здравих дигиталних навика, заједнички креирајте породична правила о употреби интернета.

Информациона писменост: вештина проналажења, анализирања и критичке употребе информација на етичан начин.

Помозите свом детету да у мору најразличитијих информација разликује корисне од бескорисних, чињенице од дезинформација и праве вести од лажних.

Гео-локација: технологија која користи податке о локацији дигиталног уређаја (нпр. мобилног телефона) за пружање релевантних садржаја.

Разговарајте с дететом о ризицима дељења сопствене локације на интернету и важности редовног проверавања приватности поставки.

Инфлуенсер: особа која има велики утицај на друштвеним мрежама, често користи интернет за промоцију производа или идеја, што може утицати на младе.

Трагови у дигиталном простору: подаци који се остављају на интернету а могу бити коришћени за праћење или идентификацију особе

Алгоритми: програмирани сетови правила који управљају нашим понашањем на интернету.

Лични подаци: подаци који се односе на особу а на основу којих се она може идентификовати

Насилно понашање на интернету: понашање које има за циљ повређивање и наношење штете другоме посредством дигиталних уређаја.

Аутентификација: процес провере идентитета корисника како би му се омогућио приступ некој платформи (нпр. имејл налогу) са непознатог уређаја (преко којег раније није приступао), у циљу веће сигурности и спречавања злоупотребе.

Охрабрујте дете да изгради самопоуздање и сопствене вредности, уместо да се пореди са „идеалним” сликама других на друштвеним мрежама.

Развијајте код детета свест о траговима које оставља приликом коришћења дигиталних уређаја и интернета и могућностима злоупотребе.

Будите свесни да алгоритми обликују понашање Вашег детета у дигиталном окружењу и да су пажња и подаци највреднији ресурси данашњице.

Научите дете да буде опрезно приликом дељења личних података, јер, нема ништа важније од дигиталне добробити.

Укажите детету која све понашања на интернету можемо сматрати дигиталним насиљем, научите их како да реагују, било да трпе или врше насиље и од кога могу да потраже помоћ.

Уверите се да је на налозима које дете користи активирана двострука аутентификација и да ли зна чему она служи.

Профилисање: аутоматизована обрада личних података, с циљем анализе или предвиђања понашања, локације или кретања.

Прочитајте заједно услове коришћења апликације коју дете користи, подстакните га да размишља о томе како његови подаци могу бити коришћени за профилисање.

Интернет зависност: Проблематично или ексцесивно коришћење интернета које има негативне последице по свеукупну добробит детета.

Пружите безусловну подршку детету, потражите помоћ стручњака уколико процените да вам је потребна.

Сигурносна подешавања: опције које омогућавају контролу приватности, приступа и садржаја на друштвеним мрежама и другим платформама.

Проверите да ли Ваше дете зна шта су сигурносна подешавања, потражите савет од детета.

Меме: садржај који се брзо шири путем друштвених мрежа, често са хумористичким, сатиричним или информативним тоном.

Скрените пажњу детету да меме или мимови могу бити забавни, али да могу садржати увредљиве, манипулативне или непримерене поруке и утицати на његово понашање.

Етичко понашање на интернету: одговорно и пристојно понашање на интернету, поштовање других корисника и њиховог садржаја.

Практикујте с дететом правила дигиталног бонтона, негујте позитивне ставове и вредности, понашајте се у складу с њима.

Надзор од стране родитеља: социјални надзор (стицање увида у дететове активности) и технички надзор (употреба алата за родитељску контролу).

Будите присутни у дигиталном животу детета, али му оставите простор за лични развој и осамостаљивање.

Отпорност на манипулацију:

способност да се препознају покушаји обмане или манипулације, посебно кроз лажне вести или обмањујући садржај на интернету.

Негујте критички став, како у дигиталном, тако и у извандигиталном окружењу!

Саморегулација: способност регулације или управљања сопственим емоцијама и понашањем у дигиталном окружењу.

Научите дете конкретним стратегијама управљања сопственим емоцијама и понашањем, дајте му прилике да их вежба у сигурном и безбедном окружењу.

Трулеж мозга (енгл. Brain rot): према Оксфордском речнику, реч 2024. године – опадање когнитивних функција или „заглупљивање” услед прекомерног, непродуктивног коришћења дигиталних технологија.

Подстичите код детета креативну и смислену употребу дигиталних технологија, подржите га да буде активни креатор дигиталних садржаја, а не пасивни конзумент.

РЕСУРСИ

Коме можете да се обратите за подршку?

[Национални контакт центар за безбедност деце на интернету](#)

[Национална платформа за превенцију насиља „Чувам те”](#)

Где можете више да се информишете?

[Европски оквир дигиталних компетенција грађана](#) (на српском језику)

[Време испред екрана за ученике, родитеље и наставнике](#)

[Превенција дигиталног насиља – за ученике](#)

[Превенција дигиталног насиља – за родитеље](#)

[Превенција дигиталног насиља – за наставнике](#)

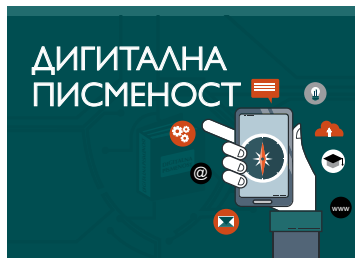
[ICILS резултати истраживања](#) (на енглеском језику)

[ICILS резултати истраживања](#) (на српском језику)

ДИГИТАЛНИ
КОМПАС
ЗА РОДИТЕЉЕ

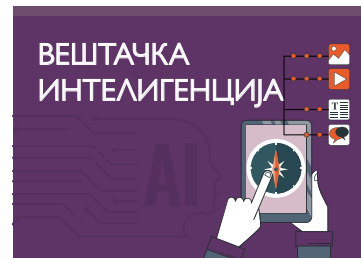
Републички центар за информационе технологије
Републички центар за информационе технологије
Центар за информационе технологије
Yettel
e-on

ДИГИТАЛНИ
КОМПАС
ЗА РОДИТЕЉЕ

Републички центар за информационе технологије
Републички центар за информационе технологије
Центар за информационе технологије
Yettel
e-on

ДИГИТАЛНИ
КОМПАС
ЗА РОДИТЕЉЕ

Републички центар за информационе технологије
Републички центар за информационе технологије
Центар за информационе технологије
Yettel
e-on